

דמויותיהם של יוסף ויהודה.

יש כמה דברים מעניינים שאפשר לראות בפרשתנו, פרשת ויגש. נתחיל בפסוקים הפותחים את הפרשה¹: "ויגש אליו יהודה ויאמר בי אדני ידבר נא עבדך דבר באזני אדני ואל יחד אפך בעבדך כי כמוך כפרעה: אדני שאל את עבדיו לאמר היש כלם אבא או אח". זה מוזר – חילקו את פרשות 'מקץ' ו'ויגש' בדיוק באמצע המתח. ולמרות שאנחנו כל שנה שומעים את זה שוב, באמת עולה התמיהה איך זה קורה. יש בדיחה על בן אדם לא הכי חכם בעולם שישב כל פרשת 'וישב' במתח גדול. שנה אחת רואים אותו יושב רגוע, באמצע קריאת התורה סוגר את החומש. שואלים אותו מה קרה? אז הוא עונה – ההוא אמרתי לו פעם שעברה להיזהר מהאחים, לא הקשיב לי, עכשיו זו בעיה שלו.

אנחנו נמצאים באמצע המתח, באמצע הדרמה, שיהודה לא יודע משום דבר, יש מלך אכזר שבא ומבקש את בנימין ופתאום אומר להם שהוא לא מוכן להחזיר את בנימין בחזרה. הוא אפילו בא לקראתם, אתם ביקשתם שכולכם תהיו עבדים והוא ימות, אני לארג', אני לא רוצה להרוג אותך, הוא ישאר לי עבד לעולם ואתם תעלו לשלום אל אביכם. כמוכן כוונתו של יוסף זה לראות את הערבות ההדדית, לראות אם הם תיקנו את מה שהם עשו לו. האם הם למדו את הלקח ורוצים לעשות תיקון. ואז ניגש אליו יהודה ומגולל את כל הסיפור; "ונאמר אל אדני יש לנו אב זקן וילד זקנים קטן ואחיו מת ויותר הוא לבדו לאמו ואביו אהבו: ותאמר אל עבדך הורדהו אלי ואשימה עיני עליו: ונאמר אל אדני לא יוכל הנער לעזב את אביו ועזב את אביו ומת: ותאמר אל עבדך אם לא ירד אחיכם הקטן אתכם לא תספון לראות פני: ויהי כי עלינו אל עבדך אבי ונגד לו את דברי אדני: ויאמר אבינו שבו שברו לנו מעט אכל: ונאמר לא נוכל לרדת אם יש אחינו הקטן אתנו וירדנו כי לא נוכל לראות פני האיש ואחינו הקטן איננו אתנו: ויאמר עבדך אבי אלינו אתם ידעתם כי שנים ילדה לי אשתי: ויצא האחד מאתי ואמר אך טרף טרף ולא ראיתיו עד הנה: ולקחתם גם את זה מעם פני וקרהו אסון והורדתם את שיבתי ברעה שאלה: ועתה כבאי אל עבדך אבי והנער איננו ונפשו קשורה בנפשו: והיה כראותו כי אין הנער ומת והורידו עבדך את שיבת עבדך אבינו ביגון שאלה: כי עבדך ערב את הנער מעם אבי לאמר אם לא אביאנו אליך וחטאתי לאבי כל הימים: ועתה ישב נא עבדך תחת הנער עבד לאדני", אני נשאר במקום בנימין, "והנער יעל אל אחיו: כי איך אעלה אל אבי והנער איננו אתי פן אראה ברע אשר ימצא את אבי".

אז אם נשאל, ככה כשאנחנו קוראים את הפשט של הפסוקים, אם נצטרך לתת כותרת – תחינה או עימות – מה היחסים בין יהודה ליוסף? אז באמת נראה מפשט הפסוקים שהסגנון הוא יותר בכיוון של תחינה. נכון, אומרים ליוסף אדוני, אתה תעמוד במילה שלך, אבל צריך לזכור גם מה קרה בסוף

¹ בראשית מ"ד

פרשת מקץ, יהודה היה בטוח בעצמו והיה משוכנע שלא ימצאו את הגביע והוא גזר את דינם – מי שיימצא הגביע בידו יומת. יוסף בעצם בא ואומר אני לארגי אתכם, אני רק רוצה את הגנב שיישאר כעבד.

חז"ל לא רואים את זה כך אלא רואים את זה בצורה קיצונית כעימות.² כי הנה המלכים נועדו עברו יחדיו, זה יהודה ויוסף, עברו יחדיו, זה נתמלא עברה על זה וזה נתמלא עברה על זה. המה ראו כן תמהו, ויתמהו האנשים איש אל רעהו, נבהלו נחפזו, ולא יכלו אחיו, רעדה אחזתם שם, אלו השבטים, אמרו מלכים מדיינים אלו עם אלו אנו מה אכפת לנו? יש כאן מלכים. אבל איזה מלכים? בסדר, אני מבין שיוסף מלך, אבל יהודה איזה מלך הוא? מלך של שנים עשר אחים זה נקרא מלך? אח בכור במשפחה בת שנים עשר נפשות נקרא מלך? נראה שבחז"ל יש איזו תפיסה מסוימת שבוודאי באה לידי ביטוי לאחר מכן במהלך הדורות, שיהודה מייצג משהו בעם ישראל ויוסף מייצג משהו בעם ישראל. עץ אפרים ועץ יהודה. שתי תפיסות.

הדרך שאנחנו נלך בלימוד היום זה שלכאורה אלו שתי תפיסות של מלכויות שהיו אז, עץ אפרים ועץ יהודה. אבל אנחנו ניקח את הדבר הזה מאותן תפיסות ונוריד את זה לשתי טיפוסים של אישיות. אנחנו כרגע לא נמצאים באיזה פיצול בין יהודה לישראל, ברוך ה', ושלא נגיע למצב הזה. שעם ישראל איכשהו עם כל הבלגאנים שיש בינינו לבין עצמנו יישאר מאוחד וחלילה לא יהיו מאבקים ולא יהיו מלחמות וכל המלחמות יהיו רק בתקשורת. היום נעמיק בתפיסה של שני טיפוסים אישיות. אז כאן אנחנו רואים שחז"ל רואים שני מלכים מדיינים אלו עם אלו – שתי תפיסות מרכזיות בעם ישראל. מה הן התפיסות האלו?

נתחיל ממקור בספר קבלי 'קול התור', ספר שנכתב בידי אחד מתלמידי הגאון מוילנא, רבי הלל משיקלוב. ובספר הזה מציג רבי הלל משיקלוב תפיסה שהייתה אז חדשנית ומהפכנית בעולם התורה והיהדות, וזו תפיסתו של הגאון מוילנא. עד אז יהודים חשבו שהגאולה תבוא בצורה של משיח שיבוא ויגאל את כולנו. בא הגאון מוילנא ואומר תשמעו, זה לא יעבוד ככה. אם אנחנו לא נעלה לארץ ישראל הגאולה לא תתקדם. כך הוא אומר. ואת הביסוס של התפיסה הזו כותב רבי הלל משיקלוב בספר 'קול התור'. והוא כותב כך: ³ 'יעודו של רבנו הגאון נהורא דמשיח בין יוסף לדור אחרון'. קודם כל הוא מציב אמירה – הוא אומר שהגאון מוילנא זה אורו של משיח בן יוסף. ויש לו מסר מיוחד לדור האחרון שבו רבי הלל נמצא. על מה אנחנו מדברים? איזה מסר? מה זה משיח בן יוסף? הוא מפרט – 'על פי רבנו רבי אליהו כל העקבות דאתחלתא, קיבוץ גלויות ויישוב ארץ הקודש, כלליהם ופרטיהם עד הקץ האחרון הם בתפקידו של משיח הראשון, משיח בן יוסף'. הרעיון של

² בראשית רבה צ"ג

³ קול התור, פרק א'.

הרב ידידיה הכהן – שיעור פרשת שבוע, פרשת ויגש תשע"ח

משיח בן יוסף ומשיח בן דוד לא מופיע רק בגאון, הוא מופיע הרבה לפני כן כבר בחז"ל. הגאון מוילנא בא ומסביר, ופורט לפרוטות מה התפקיד של משיח בן יוסף ומה התפקיד של משיח בן דוד. משיח בן יוסף זו תקופה, או שזה אדם, או שזה ציבור מסוים שזה משהו הרבה יותר מעשי. עוסק ביישוב הארץ, בקיבוץ גלויות – זה לא משהו שיאסוף את כולם, אלא זה דור, זו תקופה, זה אור מסוים. 'בהתערותא דלתתא, בדרך טבעית, כמו בימי בית שני בימי כורש, ואחר כך תושלם הגאולה במידת משיח בן דוד'. את משיח בן דוד הוא מגדיר כמשהו שהוא יותר שמיימי, לעומת משיח בן יוסף שהוא הרבה יותר ארצי. מאוד טבעי. איך זה קשור עם יוסף שעליו אנחנו לומדים בפרשיות השבוע שלנו? יוסף הוא אדם מאוד מעשי. הוא אדם שמעורב בחיי החברה, מעורב בפוליטיקה של מצרים שהיא מקום טמא לגמרי. כשהוא מקבל את ההצעה, את המינוי מפרעה – מה אנחנו חושבים שאדם ירא שמים היה עושה? תודה פרעה, אני אשאר בבית המדרש, אני לא רוצה להתערב בפוליטיקה של מצרים. ולהיות משנה למלך מצרים על כל הפוליטיקות של ארץ הטומאה, זה לא היה פשוט. ומה בכל זאת יוסף עושה? הוא לוקח את המשרה. הוא לא בא ואומר תודה, סליחה, אני לא רוצה להתלכלך – הוא לוקח את המשרה הזו. זו תפיסת עולם.

'השיטה היסודית של רבנו היא "עוד יוסף חי". בעמידתנו על סף האתחלתא עלינו ללמוד היטב את כל קנ"ו התכונות, הבחינות, הכיוניים והסגולות של משיח בן יוסף... אנחנו לא נתייחס לכל הקנ"ו התכונות, נתייחס לתכונות בודדות בהמשך. '...הבחינות והכיוניים של משיח בן יוסף, ומסודות האתחלתא הנרמזים בחיבוריו הקדושים של רבנו, למען נדע את הדרך והמעשים אשר לפנינו לאור רבנו ההולך ואור לפנינו עד נכון היום בסייעתא דשמיא. על פי רבנו הגר"א כל עבודת קיבוץ גלויות, בנין ירושלים, והרחבת יישוב ארץ ישראל להחזרת השכינה, כל עיקרי העבודה וכל פרטיה ופרטי פרטיה נאחזים ביעודו ובתפקידו של משיח, רז דאתחלתא משיח הראשון, משיח בן יוסף, שהוא הכוח הניסי המסייע לכל פעולה הנעשית באתערותא דלתתא על דרך הטבע'. יש כאן תפיסה שברגע שכן אדם פועל ביישוב הארץ, ברגע שאדם פועל בקיבוץ גלויות, זה חלק מאורו של משיח בן יוסף. זו תפיסתו של הגאון מוילנא. נכון, הוא אומר, אחר כך יבוא משיח בן דוד עם כל הניסיות וכל הגאולה המיוחלת, אבל ההתחלה של הגאולה חייבת לבוא על ידי תקופה של משיח בן יוסף. 'כי משיח בן יוסף מארץ, ומשיח בן דוד משמים... לכן חובה עלינו ללמוד ולהבין את כל קנ"ו התכונות, הכיוניים, וכל הבחינות והסגולות של משיח בן יוסף להיות לנו נר לרגלנו וכשלחן ערוך על דרך המעשה ואופני העבודה אשר לפנינו בעזרת גואל ישראל במהרה... עשה והצלית. אחת התכונות של משיח בן יוסף הצלחה על ידי עשייה כמו שכתוב ביוסף "כל אשר הוא עושה ה' מצליח בידיו". מה אומר לנו כאן הגאון? דבר מאוד פשוט. בזה שמישהו מצליח בעולם הזה – התפיסה הקלאסית היא לבוא ולהגיד איך אני אצליח? אני אתפלל לריבונו של עולם וכך אני אצליח. לא, אתה תצטרך להפעיל

את הראש שלך כיצד להצליח בענייני העולם הזה ואם תעשה את זה בצורה נכונה – זו תכונתו של יוסף. זו ממש תכונה יוספית. כך אומר לנו הגאון מוילנא, הצלחה על ידי עשייה. 'ונודע למשגב דבר רבנו: שתי המצוות שהאדם נכנס בהם שלם בכל גופו הן סוכה וארץ ישראל'. הוא אומר כאן חידוש, אדם בדרך כלל מקיים מצווה עם איבר מסוים – תפילין בעזרת היד, ציצית חלק מהגוף, מצה בפסח הוא מקיים עם פיו. לשתי המצוות האלו אתה נכנס עם כל הגוף – סוכה וארץ ישראל. זה לא רק יד, לא רק תפילין. 'ורמז נתן לזה בפסוק "ויהי בשלם סכו ומעונתו בציון"'. והוסיף – סוכה מצוותה תעשה ולא מן העשוי, אף ציון כך'. הוא מוסיף כאן חידוד. אנחנו יודעים שסוכה כתוב 'תעשה ולא מן העשוי', להיעשות בדרך עשייה. לדוגמה, לא יכול להיות שהסכך יקדם לדפנות, אם עושים קודם את הדפנות צריך לפקפק, לטלטל את הסכך. אז הוא נותן כאן רמז – מה זה 'תעשה ולא מן העשוי'? אומר הגאון מוילנא ארץ ישראל לא תגיע לנו על מגש של כסף. חיכינו אלף שמונה מאות שנה עד זמנו של הגאון מוילנא, לא יהיה איזה נס, איזה משיח שיבוא ויקבץ את כולנו לארץ ונגמר הסיפור, ואנחנו רק נגיע לכאן ויהיו ניסים גלויים והכל יהיה מוכן. זה לא יקרה כך, אומר הגאון, אתה צריך לעשות. תעשה ולא מן העשוי. אתה צריך לפעול בצורה אקטיבית. 'וכאמור במדרש על הפסוק: ובא לציון גואל. כל זמן שציון אינה בנויה עדיין הגואל לא בא, וכדברי חז"ל מכיון שירושלים נבנית בן דוד בא, ובמדרש: אין בן דוד בא עד שתהא ירושלים נבנית'. ומי יבנה אותה? אומר הגאון אנחנו צריכים לבנות. ולכן הגאון שולח תלמידים, תלמידי הגר"א המפורסמים, כאן לארץ. זו התפיסה שלו.

תראו מה הוא כותב על כך. ⁴ 'ויכר יוסף את אחיו והם לא הכירוהו', הבאתי רק תכונה אחת – 'זוהי אחת מתכונותיו של יוסף ולא רק בדורו כי אם בכל דור ודור אשר הוא משיח בן יוסף מכיר את אחיו והם לא מכירים אותו, ומעשה שטן הוא המסתיר את תכונותיו של משיח בן יוסף'. מה אומר הציבור הגדול על התכונה היוספית הזו? אומרים שזו תכונה בעייתית. אתה נכנס לפוליטיקה של מצרים, מה יכול לקרות לך? אתה יכול להתקלקל. והאנשים שעוסקים בעשייה באמת חלקם מתלכלך. והוא אומר שהאנשים הצדיקים שיושבים בבית המדרש באים בביקורת על האנשים האלו. אתה מסכן את עצמך, אתה מתלכלך. הם לא מכירים אותו, יכולים למתוח על אותם אנשים ביקורת קשה מאוד – איך אתה מתעסק בעשייה? אתה תתלכלך, אתה תיפגע. ויש אנשים שגם נכשלים, הביקורת שלהם יכול להיות שהיא מוצדקת. אבל יש מקום לדבר הזה אומר הגאון מוילנא. יש מקום לפעולה הזו, יש מקום לאותם אנשים שהם באים בכוחו של יוסף שמצליח דרכו. בואו נשים לב, אנחנו לא מדברים רק על תנועות רוחניות, אנחנו מדברים גם על איך זה נוגע אלינו.

⁴ שם, ב', ל"ט

כותבת הגמרא 'אמר רב חנא בר ביזנא א"ר שמעון חסידא: ⁵ יוסף שקידש שם שמים בסתר הוסיפו עליו אות אחת משמו של הקדוש ברוך הוא, יהודה שקידש שם שמים בפרהסיא נקרא כולו על שמו של הקדוש ברוך הוא'. מה הגמרא בסוטה באה להגיד לנו? הגמרא משווה בין מעשהו של יהודה לזה של יוסף. באופן פשוט כוחו של יהודה גדול מכוחו של יוסף. למה? יהודה קידש שם שמים בגלוי, במעשה תמר, ביזה את עצמו וכולם שמעו מזה, כדי שלא להוציא אישה להורג. הוא העדיף להודות ברבים על הדבר שהוא עשה לא בסדר, והוא קידש את ה' בגלוי. גם יוסף עשה מעשה נאצל מאוד, אבל איפה קידוש ה' שלו היה? עם אשת פוטיפר בסתר. אנחנו נדרוש את הגמרא הזו עכשיו בצורה מעט שונה. יהודה זה אדם שתכונתו היא לקדש את ה' בגלוי. מה זה אומר? מבחינה חיזונית. אדם שנראה כמו יהודי – כיפה גדולה, זקן, פיאות – מקדש שם שמים בגלוי. כל הזמן שם שמים נישא על פיו, לא מתקרב למקומות בעייתיים. זה יהודה. מקדש שם שמים בגלוי. יוסף הוא אדם שמקדש שם שמים בסתר. מבחינת החיזונית שלו הוא לא יראה לך יותר מידי צדיק, אבל בתוך עומק נפשו, בליבו, מלהטת אש האמונה. מידי פעם אני מדבר עם מחנכים ולהם מאוד מפריע נושא של לבוש – למה הוא לא מתלבש בצורה כזו, ולמה היא מתלבשת כך. ולפעמים באמת החיזונית מראה על הפנימיות. ולרוב זה כך. חייבים להגיד במיוחד היום, בימינו, שאדם לבוש בצורה מסוימת הוא מסמל משהו. זה לא כמו פעם, אנשים מסתכלים טוב טוב איך הם לבושים כדי להגיד מה אני משדר בצורה שאני לבוש. אבל לפעמים מדובר באנשים שהם יראים ושלמים ומתלבשים בצורה כזו או אחרת מכל מיני סיבות שנמצאות עימם. אבל בליבם לוחטת אש האמונה. בואו נסתכל על יוסף, מה היחס של יוסף לחיזונית? "ויהי יוסף יפה תאר ויפה מראה"⁶. זה לא רק תיאור של אדם יפה. זה לפעמים התנ"ך מתאר. אבל כאן, אומרים לנו חז"ל, הוא גם משקיע בזה. "יוסף בן שבע עשרה שנה" ... ואת אמר והוא נער אלא שהיה עושה מעשה נערות, ממשמש בעיניו מתלה בעקיבו מתקן בשעריו⁷. רואים האחים את ההתייחסות הזו לחיזונית ואומרים סליחה, כך מתנהג הבן של יעקב? יכול להיות אדם שהוא גם ממשמש בשעריו וגם צדיק? לא יכול להיות שהבן של יעקב מתנהג כך. הבן אדם הזה יוצא ודאי לתרבות רעה. כמו שהיה את ישמעאל ויצחק שישמעאל יצא לתרבות רעה, כמו שהיה את עשיו ויעקב שעשיו יצא לתרבות רעה, כך קורה גם בדור שלנו. הם לא מבינים את זה. "והם לא הכירוהו". "כל אשר הוא עושה ה' מצליח בידו", 'כיוון שראה רבו כן, מסר כל המפתחות ולא היה יודע אחריו כלום. שכן אמר אין אדוני לא ידע אתי מה בבית, כיוון שראה יוסף את עצמו

⁵ סוטה ל"ו:

⁶ בראשית ל"ט, ו'

⁷ בראשית רבה פ"ד, ז'

בכך התחיל אוכל ושותה מסלסל בשערו ואומר ברוך המקום שהשכיחני בית אבי⁸. יוסף מסלסל בשערו גם שהוא בנכר, גם בגיל מבוגר. יש לו יחס לחיצוניות. כותב השפת אמת כד⁹ – יעקב קרא קריאת שמע. דברי מהר"ל ידועים. מה אומר המהר"ל? כתוב שיעקב קרא קריאת שמע שהוא נפגש עם יוסף. זה לא מובן, סליחה אדוני, אתה פוגש את הבן שלך אחרי כל כך הרבה זמן, אתה לא יכול לקרוא קריאת שמע אחר כך? תמצא אחר כך איזה מקום ותתפלל, תתרכז כרגע בבן שלך. אומר המהר"ל רעיון יפה – יש סיפור שסיפר הרב שאר ישוב הכהן שלפני יותר מחמישים שנה יצא לו להיות במעמד המיוחד של שבועות בכותל המערבי כשבוע וחצי אחרי שחרור הכותל. בשבוע וחצי הזה הרסו שכונה שלמה – עד אז היה מסדרון צר להגעה עד הכותל, ולמעשה כך נוצרה רחבת הכותל שקיימת עד היום. זו הייתה הפעם הראשונה בשבועות שנתנו ליהודים להיכנס לכותל והוא בא להתפלל תפילת ותיקין. והוא מספר שהגיעו עשרות אלפים מכל רחבי העיר כדי לחזור למעמד המרגש אחרי עשרים שנה שהכותל לא היה בידינו. מספר הרב שאר ישוב שיצא לו ללכת ליד הצדיק הירושלמי ר' אריה לוי באותו מעמד מיוחד. ור' אריה לוי אומר לו עכשיו אני מבין את מה שאנחנו אומרים כל יום לפני ברכת המזון "שיר המעלות בשוב ה' את שיבת ציון היינו כחולמים". מה זה 'היינו כחולמים'? אז הפשט של הפסוק הזה אנחנו אומרים מה זה 'היינו כחולמים'? לפעמים אתה רואה דברים שאתה אומר שזה חלום. אדם רצה להשיג איזה הישג מסוים ולא האמין שהוא יצליח להגיע להישג הזה אז הוא אומר שהתגשם החלום. סיפוק אדיר. אומר ר' אריה לוי זה בצורה הפשוטה – לא האמנו שה' ישיב את שיבת ציון. היינו בגלות, זו התגשמות חלום. אבל, הוא אומר, זה לא כך. מה קורה בחלום? בן אדם רואה בזמן קצר דבר שיכול להיות ימים, שבועות, ואפילו שנים. בכמה שניות. בן אדם חווה תופעה מאוד מיוחדת במוחו שכשמעירים אותו פתאום הוא מרגיש שהוא היה בחוויה ארוכה מאוד, וזאת על אף המחקר מראה שהחלום אורך שניות בודדות. אומר ר' אריה לוי כך – לפעמים אדם מגיע פתאום לנקודת זמן מסוימת שהוא אומר כל מה שראיתי במהלך התקופה הארוכה הזו נופל לי האסימון מה קורה כאן. פתאום אני נמצא עכשיו, אומר ר' אריה, שכל הגלויות, כל מה שעברנו במשך כל כך הרבה מאות שנים, פתאום אתה קולט את העניין. כמו איזה חלום שהכל רץ לפניך במהירות אדירה. וכך אומר המהר"ל מפראג על מה שהיה עם יעקב אבינו. פתאום הוא הבין שכל הצער שהוא חווה עם הבן שלו, חיה רעה אכלתהו, והמריבה עם האחים וכל הדברים האלו, פתאום הוא הבין את כל התכלית הזו. מה היה כאן. נפל לו האסימון. הוא אומר, ממי הגיע כל הדבר הזה? מריבונו של עולם. כך אני מקשר את זה לריבונו של עולם. וזה ה'שמע ישראל', הקישור של החוויה הזו לריבונו של עולם זה היה

⁸ מדרש תנחומא וישב, ח'.

⁹ שפת אמת ויגש תרל"ד

ה'שמע ישראל'. כך מסביר המהר"ל. רגע, אז אם כך נשאלת השאלה למה יוסף לא קרא? אז אומר המהר"ל יוסף לא חווה את אותו צער שחווה יעקב. צער האב היה הרבה יותר גדול מצער הבן. בואו נראה מה כותב השפת אמת על הקריאה במעמד הזה. 'ומה שיוסף לא קרא קריאת שמע אמרנו כבר כי זה בחינת יוסף שיכול להצניע עצמו שלא יהיה ניכר על פניו את מהותו'. יוסף הוא יותר פנים. יעקב מחצין את שם ה'. עבודת ה' של יוסף יותר פנימית. מבחוץ הוא נראה מלך מצרי. יוסף הרגיש בדיוק מה שיעקב הרגיש, אבל עבודת ה' שלהם היא עבודת ה' אחרת. 'וזה מרויח האדם על ידי ניסיון מרחוק שמחזק עצמו. על ידי זה מרויח שיכול להיות טוב בדרך הסתר גם כן'. יש עבודת ה' בדרך הסתר. כך אומר השפת אמת. הדבר הזה חוזר על עצמו והבאתי כמה דוגמאות – 'ויהי ה' את יוסף ויהי איש מצליח ויהי בבית אדניו המצרי: וירא אדניו כי ה' אתו וכל אשר הוא עשה ה' מצליח בידו: וימצא יוסף חן בעיניו וישרת אתו ויפקדהו על ביתור וכל יש לו נתן בידו¹⁰. חברים, אדם מקבל קידום בעבודה, אני חושב שלפעמים אחד הדברים שהוא צריך לקחת בחשבון זה המצב הרוחני – כמה הקידום הזה בעבודה ישפיע על הנפש שלו. בסדר, יקבל עוד כמה אלפי שקלים בשכר, אבל בואו נראה מה עוד ההשלכות של העניין הזה. בוודאי שלקידום בבית פוטיפר המצרי היו השלכות רוחניות שהיו יכולות להיות מאוד בעייתיות. ויוסף יכול היה לבוא ולהגיד, אני לא מקבל את הקידום. אני בסדר, אני שומר על פרופיל נמוך, עובד מצטיין, אבל אני לא רוצה את הקידום להיות אחראי על כל המשרתים, ולהתעסק בכל ענייניהם, ולך תדע להיכנס לכל הפוליטיקות של המשרתים במקום. אבל יוסף מקבל. גם בבית הסוהר, במקום הכי נורא שיכול להיות, הפושעים הכי גדולים. לך תדע, אסיר שמקבל היום קידום בבית הסוהר, ניקח אפילו בית כלא בימינו – בטח יש הרבה תככים בין האסירים והרבה דברים אפלים. יכול האסיר להגיד סלח לי, אני לא רוצה את הקידום הזה, תודה רבה, תשאיר אותי להיות אסיר מן המניין. יוסף לא כך, הוא מקבל את הדבר הזה. כי יש כאן צורת עבודת ה' אחרת, צורת עבודת ה' בעולם המעשה. אני פועל בעולם, אני מקדם את העולם. נכון, יש את כל הסיכונים. אפילו כשהוא עולה למשנה הוא מתחתן עם אישה מצרית. אז נכון, אומרים שהיא התגיירה, אבל ממש הוא מעורב בתרבות המצרית. ועדיין הוא נשאר ירא שמים. נשאר יוסף הצדיק. זו צורה של עבודת ה' מאוד מסובכת וקשה, אבל היא קיימת.

לכאורה מה אנחנו היינו באים ואומרים? שאדם שמעורב בעולם הזה יותר ייכשל מאשר אדם שנמצא בתוך עולם בית המדרש? ודאי שכן. הוא כל הזמן קרוב לפיתויים. והנה אנחנו רואים בתורה שזה קצת להיפך. יהודה שהוא נמצא בתוך עולם בית המדרש שמקדש שם שמים בגלוי הוא זה

¹⁰ בראשית ל"ט

שנופל בפיתוי, פיתויה של תמר. הוא מתפתה. ואילו יוסף הוא דווקא זה שלא מתפתה. איך זה יכול להיות? לכאורה זה נוגד את ההיגיון.

דוגמה נוספת – יהודה מוכר את יוסף, ואילו שיוסף עומד לאחר פטירת אביו במבחן של המשטמה לאחים הוא יכול להחזיר להם. מה הוא אומר להם? "התחת אלקים אני"... איך זה יתכן? כי צריך לזכור שאדם כמו יוסף שקשור עם התרבות המצרית, הוא מפתח גם נוגדנים. ולכן הוא לא ייכשל בפיתוי. כי הוא יודע, אני נכנס למקום שהוא מלא בפיתויים. אני לא נמצא עכשיו בתוך בית המדרש, בישיבה, שזה נחמד. אני נמצא בתוך עולם המעשה, עולם העבודה. ואז הוא מפתח נוגדנים ואומר אני אזהר. אני לא אפול בפיתוי. ומה יהיה המצב עם יהודה? הוא נמצא בבית המדרש ואין לו את הנוגדנים. ואז יכול להיות שהמקרה הראשון שיבוא הוא יתפתה.

אני אסיים במשהו שאולי נדבר עליו לקראת פורים. יבוא אדם וישאל – אני טיפוס של יוסף, ללכת להתערב בעולם, להיכנס לאיזו חברת הייטק, אין זמן לעתים בתורה, נכנס ראשי ורובי – זו שאלה מאוד מורכבת. אין בזה שחור ולבן, אלו דברים לא פשוטים ומורכבים. השאלה למעשה היא האם יוסף הוא דוגמה להרבה אנשים. כשאדם היום בוחר מקום עבודה הוא צריך לבחון את היחסים שם, לבדוק את עצמו איך הוא יכול לשמור על עצמו מבחינה רוחנית.

הנטייה שלנו לבוא ולומר לאדם – תהיה טיפוס יותר של יהודה. תלך למקום יותר דתי וכו'. אבל יש אנשים שיכולים לבוא ולהגיד אני יוסף. אני רואה מקום שאני יכול לקדם בו את העולם הכי טוב, ואני אצליח בזה. אנחנו נסיים בזה שבעצם אסתר מגיעה מאותו מקום של יוסף. אסתר מצליחה להושיע את ישראל מהמקום הכי בעייתי שיכול להיות, מתוך ארמון המלוכה בתור אשתו של אחשורוש. 'בני רחל ניסן שוה וגדולתן שוה. ניסן שוה "ויהי כדברה אל יוסף יום יום", "ויהי כאמרם אליו יום ויום", "ולא שמע אליה", "ולא שמע אליהם". גדולתן שוה – "ויסר פרעה את טבעתו", "ויסר המלך את טבעתו ויתנה למרדכי"¹¹. כל העניין הזה בא מהמקום של יוסף.

זה איזשהו היבט לעומק של התכונה של יהודה ויוסף ואיך זה נוגע אלינו ביום יום, בחיים שלנו.

¹¹ בראשית רבה, פ"ז, י"י.